

Miután a közelebbi pályakérdés, melynek eredménye a nagygyűlésen lesz eldöntendő, a term. tudományi szakból vétetett: úgy hiszem, most a történettudományi szakra kerül a pályakérdés és kitűzőjének feladata.

A mennyiben azonban a magyar irodalom történet a Nyelv és Széptudományi osztály körébe tartozik: ez osztálynak is része van a kérdés kitűzésében.

Mindkét osztály tiszt és rendes tagjait tehát ezennel szerencsém van felhívni, hogy a dec 6^{án} tartandó osztály értekezletig ily kérdés formulázásáról előre gondolkodni méltóztassanak.

Pest nov 23 1865

Arany János
titoknok.

V.

Hivatalos felszólítás ismeretlenhez.

Tekintetes ur!

Karácsony Mihály t. tag urnak «Aquincum» című értekezése bevezető részét, mint az Értesítőbe szánt s az Akadémia ülésén felolvasott munkát szerencsém van Tekintetes urhoz, mint elnökiileg kinevezett harmadik bírálóhoz (a két első meg nem egyezvén) véleményre áttenni; s határozottan kiemeltetni kérem, méltónak tartja e ezen dolgozatot az Értesítőbe leendő felvételre.

Ki tisztelettel maradok

Tekintetes urnak alázatos szolgája

Pesten dec 15 1866.

Arany János
titoknok.

Közli: DARNAY KÁLMÁN.

TOLDY FERENC ÉS HAYNALD LAJOS.

A magyar irodalomtörténetírás atyját, Toldy Ferencet, őszinte tisztelet és megbecsülés fűzte Kalocsa nagynevű biboros érsekéhez, Haynald Lajoshoz, a tudós botanikushoz. Egyaránt lelkesedtek minden szépért és jóért. Sok közös területen működtek együtt. Mindketten oszlopos tagjai voltak a M. Tud. Akadémiának s utóbb igazgató-tanácsának is. Böven volt alkalmuk egymással érintkezniök. Haynald érsek irodalmi levelezésének rendkívül gazdag és értékes gyűjteményében van egy pár kiadatlan levél, amely megvilágítja a két kiváló férfiú összeköttetését. Hadd beszéljenek helyettem maguk a kalocsai Főszékes-egyházi Könyvtárban őrzött levelek!

1. Toldy ünneplése.

1871. november havában országos ünneplésben volt része Toldy Ferencnek. A Kisfaludy-Társaság kezdeményezésére félszázados írói jubileuma alkalmából lelkesen ünnepelte Toldyt az egész nemzet. Haynald nem lehetett ott Pesten a nagyarányú ünnepségen. Csak levélben köszönthette az érdemes jubilánst, de ezt az őszinte tisztelet hangján tette meg. Haynald irodalmi levelezésének gyűjteményében megvan a levél fogalmazványa.¹ A fogalmazványt Majorosy János oldalkanonok, a későbbi tinnini püspök írta Haynald

¹ Toldy levelezésének gyűjteményét a M. Tud. Akadémia kéziratára őrzi. Lehet, hogy megvan közte Haynald elküldött levele.

tollbamondása alapján.¹ Haynald azután átnézte a fogalmazványt s javított rajta. A levél így szól.

Nagyságos Királyi Tanácsos Úr!
Különös tisztelt Uram!

Ki előtt a holnapi napon a haza és nemzet rég megszokott tisztelettel legjobb fiaiban meghajol: azt félszázados irodalmi munkásságának ünnepén személyesen üdvözölhetni igen ohajtottam volna. Mitől azonban magamat legyőzhetlen akadályok által elütve fájdalmasan érezvén, nem tehetem, hogy legalább e szerény sorokkal ne közeledjem édes nyelvünk csinosodását s a hazai közművelődést hatalmasan eszközölő irodalmi tevékenysége iránti hódolatom kifejezvéen nagyérdemű Személyéhez.

Isten kegyelmének különös ajándéka az, hogy azon korban, mely másokat megtörve és munkaképtelen szokta állítani a világ elejébe, Nagyságod hosszú s majdnem példátlan termékenységu munkássága után is ifjú erővel és kiváló energiával szolgálja a tudomány terén a nemzet szellemi érdekeit. A legkülönbözőbb nézetű és elvi meggyőződésű férfiak, kiknek sorát kedvezőbb körülményeim közt én is tarkítottam volna, fognak holnap köszöntőleg járulni érdemkoszorúzott személyéhez. De egyben, hiszem, velem együtt mindnyájan megegyezendnek, t. i. abban, hogy a hazai irodalom fáradhatatlan munkásának szintazon Isten kegyelmét, mely hosszú és szerencsés működés közt épen és ifjon tartá eddig, még sok időre szívből ohajtsák.

Ez őszinte kívánatnak kifejezést adván, kitünő tisztelettel vagyok és maradok,

Kalocsa expedivi 11/11. 1871.

aláz. szolg.

N.

A javításokkal sűrűn ellátott fogalmazvány külszetén Haynald jelzése:
Toldy Ferencnek 11/11. 1871.

Toldy 1871. nov. 24.-én válaszolt alábbi rövid levéllel:

Nagyméltóságú Érsek!

Kegyelmes Uram!

„Laudari a laudato viro“ a legédesebb jutalom, mely a becsületes munkát érheti. E jutalommal bő mértékben érzem magamat Excellentiád kegyes megemlékezése által tetézve, a Ki előtt nem csupán mint egyházfejedelem — hanem mint a Tudománynak és a Szépnek is főpapja előtt mély tisztelettel hajlok meg.

Fogadja tehát Excellentiád mély hálám kifejezését azon leereszkedő jóságért, melyből megtisztelő üdvözlétével ünnepemet szépíteni kegyeskedett; s azon hódolatot, melylyel öröklöm?

Nagyméltóságodnak

Pesten, november 24. 1871.

alázatos szolgálja

Toldy Ferenc.

Az ívrétű levél külső lapján Haynald jelzése:
Toldy

pr. 4/13. 1871.

A dátum jelzése tévedés dec. 4. helyett.

¹ Haynald érsek általában tollba szokta mondani leveleit.

2. Haynald érsek adománya Toldy síremlékére

Toldy halála után, 1876-ban, a Kisfaludy-Társaság mozgalmat indított Toldy síremlékének felállítására s e végből emlékbizottságot is szervezett. A bizottság megkeresésére Haynald érsek is hozzájárult az emlék költségeihez 50 forinttal.

Az érseki iroda várta a beküldött összegnek valami formában való nyugtatását. Mivel a pénz átvételéről szóló elismerés késett, az iroda 1877. ápr. 20-án kelt levélben Arany Lászlónál tudakozódott ebben az ügyben. (Az ügyiratnak¹ iktatáskor kapott jelzése 532/1877. — Toldy Ferencz szobrára küldött 50 frt iránt kérdés Arany Lászlóhoz.)

Magának a levélnek fogalmazványa :

Tekintetes Arany László földhitelintézeti titkár Urnak

Budapest.

Ö Excellentiája a Főtisztelendő kalocsai Érsek Ur Dr. Haynald Lajos folyó évi január. 10-én Toldy Ferencz emlékszobrára 50 forintot küldött Tekintetes Degré Alajos Urnak, mint a Kisfaludy-társaság által kiküldött bizottság elnökének.

Miután ez összeg eddig semmi módon nyugtatva nem volt, alulírt iroda attól tartván, hogy a pénz talán a postán elveszett bátorkodik Tettes Uraságodhoz (mint kinek diszes neve az adakozásra fölszólító levélben megemlítve volt):² azon kérdést intézni, hogy a főt kitett 50 forint rendeltetése helyére csakugyan eljutott-e?

Tisztelettel

Kalocsán 20/4. 1877.

Érseki iroda.

exp.³ Exp. 20/4. Ott.⁴

Arany L. az érseki iroda levelét eljuttatta Degré Alajoshoz, az Emlékbizottság elnökéhez s erről az érseki irodát is értesítette. Degré félreértette a levél hangját, bizalmatlanságot látott benne saját személyével szemben és szörnyen megsértődött miatta. Innen magyarázható, hogy kevésbbé udvarias levelet intézett az érseki irodához. Levele így szól:

Budapest April 23^{án} 1877.

Érseki irodának Kalocsán.

Dr Haynald Lajos ő kegyelmessége által a „Toldy emlékre“ 50 ftot f. e jan 12^{én} kezemhez vettem.

Nagy tévedésben méltoztatik lenni az Érseki iroda, azt állítván, hogy az összeg semmi módon nyugtatva nem volt; először is nyugtául szolgál az általam aláírt térti vevény, de másodszor: rákövetkező nap a „Fővárosi Lapokban“ köszönettel nyilvánosan nyugtáztam. Ennél többet báró Sina Simon ő kegyelmességének a 300 fért sem tehettem.

¹ Az iratok a kalocsai Főszékesegyházi Könyvtárban vannak.

² A zárójelben levő részlet Haynald sajátkezű közbeszúrása a fogalmazványon.

³ Haynald kézjegye.

⁴ Ott Béla világi ember, érseki irodatiszt.

Kár volt tehát a diszes nevet felvilágosítás végett föl keresni, én közbenjáró nélkül is szívesen szolgáltam volna vele.

Tisztelettel kérem az Érseki irodát, méltóztassék a Fővárosi Lapok 1877^{ik} év jan 12e után a közel eső számokban utánnézni, s ha megtalálta az ide vonatkozó nyilvános nyugtát, ismerje be, hogy ok nélkül járt el erányomba így lovagiatlanul.

Egyébiránt az Arany László barátomhoz írt levelet elteszem emlékül, s alkalmilag felmutatom ő excellentiájának, ha vajjon az ő tudtával kerülnek-e ki irodájából az efféle otrombaságok? ami tudom nagyon távol van oly finom szellemes férfitól mint ő excellentiája.

Egyébiránt tisztelettel vagyok

Az Érseki iroda kész szolgája

Degré Alajos

Kalap utca 10.

Degré erőshangú levelére Haynald válaszolt. Haynald érkeket viszont kellemetlenül érintette az adományozott összeg összehasonlítása br. Sina nagyobb adományával. A levél fogalmazványa megvan részben Arany L., részben Degré levelének üresen maradt részén.

Degré levelén olvasható az iktatás:

Toldy-émlékre küldött 50 frt iránt válasz Degré Alajosnak

A válaszlevél fogalmazványa:

Nagyságos Degré Alajos Urnak *Budapest.*

Nagyságod roszt néven vette irodámnak tudakozódását az 50 frt megérkezése iránt. Szabad legyen azon öszinteséggel, melyet a Nagyságod iránti régi tiszteletem igényel, kijelenteni, hogy irodám neheztelését nem érdemli. Felszólalása az én tudtommal történt, mint ki biztos akartam lenni afelől, valjon egy elhunyt jeles honfitársunk emlékére ajánlott ezen összeg Nagyságodnak kezéhez jött-e. Így szoktunk tenni minden jelentékenyebb összegre nézve, mely *directe kérve, directe elküldve* volt, de *directe nem nyugtattatott*. Épen a gyűjtő Urak érdekében történik a mireánk nézve tenger munkánk között alkalmatlan tudakozódás, mely a pénzügyet tisztába hozza.

A Fővárosi Lapoknak, bármennyire elismerjük jelességüket, olvasói nem vagyunk, nem érünk rá; de különben is nem a Fővárosi Lapok útján valánk felszólítva, hanem egyenesen.

Fordultunk Arany Lászlóhoz a megnyugtató végett, mert

1szor) ő is vala a hozzám intézett felszólításban megnevezve,

2szor) mert annak tartózkodását hivatali állásánál fogva tudtuk.

3szor) Nagyságodét pedig bizonyosan nem tudtuk és épen azért, mivel azt a pénzeslevélre sem írhattuk rá, gyanunk vala, hogy az eltévedt; jártunk tehát a Nagyságod által kijelt [kijelölt] uton, Arany László útján

Irodám tehát nem hibáztathatik s annak igen tisztességes, érdemes férfiai érsekökkel együtt senki iránt méltánytalanok nem szoktak lenni, legkevésbé az irodalom és közműködés terén maguknak kitűnt, érdemek [!] szerzett hazafiak iránt, de méltán meg is várják, hogy szokásos méltányosságuk hasonló méltányossággal találkozzék. Fogadja régi őszinte tiszteletem kifejezését, melylyel vagyok szerencsés lenni

aláz. szolg.

A levél eddigi részének fogalmazványa Arany L. levelén olvasható. Degré levelén is van még e levélhez tartozó fogalmazvány:

Hogy még Sina bárónak sokkal nevezetesebb adománya sem nyugtatott másként, mint az én sokkal csekélyebb összegecském, az az általam még porában is tisztelt bárónak dolga volt, mind a nyugtatás keresésére, mind az összeg nagyságára nézve. Ő tudta, mily czélokra adakozhatom én és mennyit tehetett, mint tudom én, mily czélokra adakozhatom én és mennyit. — Ő tudta, mily uton szerezzen magának az udvariasság szabályainak legszigorúbb megtartása mellett adománya megérkezéséről biztos tudomást, mint tudom én.

A fogalmazvány alatt Haynald jelzése: exped.

A fogalmazvány Dr. Városey Gyula érseki levéltáros, a későbbi kalocsai érsek kezeirása.

Haynald önérzetes hangú, de nem sértő válasza hihetőleg eloszlatta a félreértést. Evvel a levéllel le is záródott a levelezés Toldy Ferenc sír-emléke ügyében.

TIMÁR KÁLMÁN.

ADALÉK GÁRDONYI GÉZA ÉLETTÖRTÉNETÉHEZ.

Számos Gárdonyi-életrajzban olvasható, hogy a nagy regényíró 1887-ben a pesti középiskolai tanárképző-intézettel próbálkozott, de anyagi okokból csakhamar visszatért Győrbe. Ez az adat téves: tanítói oklevéllel sem akkor nem lehetett, sem most nem lehet az egyetemre rendes hallgatónak beiratkozni, már pedig a középiskolai tanárképző-intézetnek csak az lehet a tagja, aki a bölcsészeti kar rendes hallgatója. Gárdonyi nem is a *középiskolai*, hanem a *polgári iskolai* tanítóképzőintézetnek — jelenleg polgári iskolai tanárképző főiskola a neve — volt a hallgatója. Az intézet felvételi naplójának 84. lapján olvasható annak a 22 ifjúnak a neve, akiket az 1886/87. tanévben a nyelv- és történettudományi (magyar-történelem-földrajz) szakcsoportra rendes hallgatónak felvettek. Közöttük szerepel Ziegler Géza neve is (sorrendben a 11.), akiről itt a következő adatok vannak feljegyezve: 1863. aug. 3-án született Agárdon (Fejér vm.), róm. kath. vallású, nős, magyar anyanyelvű, nagykorú, Budapesten, Lovas-út 4. szám alatti házban lakik és az I. a. osztályba iratkozott be. Az «észrevételek» rovatban ez olvasható: «kimaradt», de hogy miért és mikor, az már nincs feltüntetve.

HOFBAUER LÁSZLÓ.

JÓKAI ISMERETLEN KÉT SÍRKÖIRATA.

(Testvéreinek.)

Jókai különös erővel tudta átélni a rokoni szeretet mélységeit. Bizonyosságai ennek rokonaihoz írott levelei. Ezek közt is kitűnnek hangjuk melegségével azok a sorai, melyeket Ihász Lajoshoz írt, Kossuth Lajos Mikes Kelemenének, Ihász Dániel ezredesnek a testvéröccséhez, Hathalomra, Veszprém megye.